

Вищій кваліфікаційній комісії суддів України привести власні нормативно-правові акти у відповідність до вимог законодавства, передбачивши

– затвердження конкурсних засад визначення розробників тестових запитань та практичних завдань; закріплення обов'язку ВККС України формувати та підтримувати актуальною калібровану по складності та апробовану базу тестових запитань і практичних завдань, які використовуються під час добору та кваліфікаційного оцінювання; підвищення прозорості процедур добору та оцінювання в частині чіткого документування результатів перевірки та встановлення результатів кваліфікаційного іспиту (на етапах тестування та виконання практичного завдання).

Вищій кваліфікаційній комісії суддів України та Вищій раді правосуддя уточнити

– порядок відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації (як тимчасового переведення) критеріями вибору кандидатури судді, який відряджається, а також вимогою до судді, що відряджається, подавати заяву про наявність житла у місці відрядження.

Національній школі суддів України доповнити

– Регламент НШСУ об'єктивними критеріями добору суддів для відрядження до НШСУ.

Усенко Олена Валеріївна,

кандидат юридичних наук, судовий експерт,
завідувач Чернігівського відділення
Київського науково-дослідного інституту
судових експертиз Міністерства юстиції
України

ДОТРИМАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА СУДОВИМИ ЕКСПЕРТАМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Корупційні ризики у сфері судово-експертної діяльності є одним із найбільш небезпечних факторів, що впливають на неупередженість судочинства, довіру суспільства до правосуддя та якість вирішення судових спорів. Судовий експерт є суб'єктом, який володіє спеціальними знаннями і впливає на кінцеве рішення суду шляхом надання експертного висновку. Тому дотримання антикорупційного законодавства експертами має надзвичайно важливе значення.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання наданих службових повноважень для одержання неправомірної вигоди [1]. Судовий експерт як учасник кримінального провадження, статус якого визначено ст. 69 КПК України, зобов'язаний бути неупередженим, незалежним і діяти виключно у межах спеціальних знань [2].

Основними проблеми дотримання антикорупційного законодавства судовими експертами є:

- тиск з боку замовників експертизи, сторін процесу, адвокатів;
- ризики отримання пропозицій неправомірної вигоди за «потрібний» висновок;
- конфлікт інтересів (наприклад, коли експерт має відносини зі стороною процесу) [1];
- вплив керівництва експертної установи (адміністративна корупція);
- непрозорість визначення вартості експертиз та оплати експертних годин.

Виходячи з цього методи розв'язання даних проблем:

- 1) дотримання процедурної незалежності експерта — експерт не може змінювати висновок на прохання будь-якої сторони процесу;
- 2) декларування потенційного конфлікту інтересів та самовідвід;
- 3) внутрішній контроль та аудит у державних і приватних експертних установах;
- 4) обов'язкове документування комунікацій зі сторонами провадження;
- 5) підвищення рівня правової обізнаності експертів щодо корупційних ризиків.

Звідси можливі напрями удосконалення чинного законодавства можна вказати:

- запровадження прозорості державної методики розрахунку вартості експертних годин для усіх видів експертиз;
- створення реєстру (банку даних) порушень та дисциплінарних рішень щодо експертів;
- уточнення статті в КК України щодо відповідальності саме судових експертів за неправдивий висновок (окреме формулювання, відмінне від загального за завідомо неправдивий висновок);
- запровадження обов'язкових щорічних курсів з антикорупційної політики.

Розглядаючи узагальнені, реальні в практиці судових органів приклади порушення антикорупційного законодавства, можна виділити такі: експерт погоджується надати висновок, який «вигідний» замовнику, за грошову винагороду, експерт проводить експертизу у справі, де має дружні стосунки із стороною спору (конфлікт інтересів), експерт свідомо підробляє дані вимірювань для зміни результатів інженерної експертизи, експерт затягує строк видачі експертизи для отримання додаткових оплат. У таких випадках експерт вчиняє корупційне правопорушення згідно Закону України «Про запобігання корупції» [1].

Наслідки для експертів за порушення антикорупційного законодавства можуть бути такими: кримінальна відповідальність (ст. 384, 385 КК України – за неправдивий висновок, відмову без причин від виконання обов'язків) [3], дисциплінарна відповідальність – позбавлення кваліфікації експерта або тимчасове зупинення права на проведення експертиз (ст. 15 Закону «Про судову експертизу») [4], адміністративна відповідальність за порушення вимог фінансового контролю (подання декларації) [1], втрата репутації і неможливість подальшої роботи в експертних установах.

Таким чином, дотримання антикорупційного законодавства є критично важливим елементом професійної діяльності судового експерта. Це зберігає неупередженість експертизи, довіру суспільства до суду та забезпечує законність прийнятих рішень.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що дотримання антикорупційного законодавства судовими експертами є фундаментальною умовою забезпечення справедливого судочинства. Саме експертний висновок часто стає основним доказом, на який спирається суд, тому будь-яке корупційне втручання в процес проведення експертизи спотворює правову картину та ставить під загрозу реалізацію принципу верховенства права.

Антикорупційна політика в сфері судової експертизи має бути комплексною та системною. Недостатньо лише формальних заборон в законодавстві. Потрібні конкретні механізми контролю, прозорі процедури, стандартизовані розрахунки вартості експертиз, належне інформування експертів про правові наслідки порушень, а також регулярна перевірка якості проведених експертиз та доброчесності експертів.

Особливої уваги потребує питання конфлікту інтересів. Конфлікт інтересів – це не лише пряма матеріальна вигода, а й будь-яка ситуація, коли експерт може бути психологічно або соціально

мотивованим віддати перевагу одній зі сторін. У більшості випадків саме конфлікт інтересів є первісним елементом, який переходить у корупцію.

Також очевидно є необхідність створення публічної системи обліку дисциплінарних рішень щодо експертів. Це не лише дисциплінує, а й дозволяє сторонам процесу оцінювати доброчесність експерта до призначення його у справу.

Важливим є і питання стандартизації. Наявність чітких державних методик, єдиних підходів до обчислення експертогодин, єдиного реєстру методик – це мінімізує суб'єктивність і робить втручання в процес експертизи більш складним.

Слід зазначити, що корупційне правопорушення у сфері судової експертизи – це не «дрібно» дисциплінарне порушення, а злочин, що безпосередньо впливає на права і свободи громадян, на економічні інтереси держави, та на репутацію всієї судової системи.

Таким чином, ефективне запобігання корупції у судово-експертній діяльності можливе за умови: реальної невідворотності відповідальності (кримінальної, дисциплінарної, адміністративної), правової визначеності та чіткості процедур, професійної етики та культури доброчесності, постійного вдосконалення норм законодавства та практики їх застосування.

У підсумку, антикорупційні стандарти для судових експертів – це не механічна вимога закону, а ключова умова справедливого судочинства, без якої неможливо забезпечити довіру суспільства до судових органів, і неможливо гарантувати об'єктивність доказів у судових спорах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 05.11.2025).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.11.2025).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341> (дата звернення: 05.11.2025).

4. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 05.11.2025).